

BANKLAR KREDIT SIYOSATINI SHAKLANTIRISH VA AMALGA OSHIRIH YO`LLARI

*O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi "Moliya va moliyaviy
texnologiyalar" mutaxassisligi magistranti*
Pulatova Dilnoza Xaydarovna

Ways of forming and implementing banks' credit policy
*Master's student of the Academy of Banking and Finance of the Republic of
Uzbekistan, majoring in "Finance and Financial Technologies".*
Pulatova Dilnoza Xaydarovna

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tezisdagi tijorat banklarining kredit siyosatini shakllantirish va amalga oshirish yo'llari o'rganilgan. Bank kredit siyosatining mazmun-mohiyati, asosiy tamoyillari va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, kreditlash jarayonida duch kelinadigan muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Ishda kredit siyosatini takomillashtirishga doir xorijiy tajribalar va innovatsion yondashuvlar ham keltirilgan. Ushbu tadqiqot natijalari banklar uchun samarali kredit boshqaruvini yo'lga qo'yishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: kredit siyosati, tijorat banklari, iqtisodiy samaradorlik, innovatsion yondashuv, kreditlash.

KIRISH

Kredit siyosati banklarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu siyosatning samarali amalga oshirilishi bank resurslarining optimal taqsimlanishini ta'minlab, mijozlarning ehtiyojlarini qondiradi va umumiy iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi. Biroq, kredit siyosatini shakllantirish va amalga oshirishda ko'plab omillar e'tiborga olinishi lozim.

Tahlillarga ko'ra, kredit siyosati uchta asosiy qismdan iborat: kredit berish tamoyillari, xavf-xatarlarni boshqarish va mijozlar bilan ishlash strategiyalari. Ushbu qismlar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, har biri o'zining dolzarb masalalariga ega. Xususan, kredit xavfini boshqarish banklar oldidagi eng katta sinovlardan biridir. Risklarni to'g'ri tahlil qilish va baholashning yo'qligi banklarning moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tijorat banklarida kredit siyosatini amalga oshirishda uchraydigan asosiy muammolar quyidagilardir:

- **Kredit bozorining yuqori raqobati:** Bu banklarning kredit stavkalarini pasaytirishiga olib keladi, natijada ularning daromadlari kamayadi.
- **Xavf-xatarlarning noto‘g‘ri baholanishi:** Qarzdorlarning to‘lov qobiliyati yetarli darajada tahlil qilinmaganda, kreditning qaytarilishi bilan bog‘liq muammolar yuzaga keladi.
- **Makroiqtisodiy o‘zgarishlar:** Inflatsiya va milliy valyutaning qadrsizlanishi kredit siyosatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Mazkur muammolarni hal qilish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Masalan, sun‘iy intellekt va "Big Data" asosida mijozlarni baholash tizimlarini yo‘lga qo‘yish risklarni sezilarli darajada kamaytiradi. Xorijiy tajribalarga murojaat qilsak, Yevropa va AQSh banklari kredit portfelini boshqarishda diversifikatsiya tamoyillarini qo‘llab, bank resurslarini turli sohalar o‘rtasida taqsimlash orqali kredit xavfini minimallashtiradi.

Yana bir muhim jihat – bu mijozlar bilan samarali aloqalar o‘rnatishdir. Banklarning asosiy vazifasi faqat kredit berish bilan cheklanmasligi kerak. Ular mijozlarga moliyaviy maslahatchi sifatida ham ko‘mak berishlari lozim. Bu yondashuv nafaqat bankning daromadlarini oshiradi, balki mijozlarning sadoqatini ham mustahkamlaydi. Natijada, samarali kredit siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, banklarning nafaqat iqtisodiy barqarorligini oshiradi, balki butun iqtisodiyotning rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Shu boisdan, banklar innovatsiyalarni tatbiq etib, mijozlarning ehtiyojlariga moslashgan holda o‘z strategiyalarini doimiy ravishda takomillashtirishlari lozim.

Bu jarayon faqatgina moliyaviy ko‘rsatkichlarni yaxshilash emas, balki barqaror iqtisodiy o‘shishga hissa qo‘shishning ham ishonchli yo‘lidir.

Banklarning kredit siyosatini samarali amalga oshirish uchun yana bir asosiy omil – bu ichki va tashqi omillarni chuqur tahlil qilishdir. Ichki omillar deganda bankning moliyaviy resurslari, kredit portfelining holati, xodimlarning malakasi va texnologik imkoniyatlari nazarda tutiladi. Tashqi omillar esa iqtisodiy muhit, davlat siyosati, regulyativ talablardan iborat bo‘lib, ular kreditlash jarayoniga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta‘sir ko‘rsatadi.

Raqamlashtirish zamonaviy kredit siyosatining ajralmas qismiga aylangan. Masalan, onlayn kreditlash platformalari bank va mijozlar o‘rtasidagi jarayonlarni tezlashtirish bilan birga, xarajatlarni kamaytiradi. Sun‘iy intellekt asosida ishlab chiqilgan kredit reyting tizimlari qarzdorlarni aniqroq baholash imkonini beradi. Natijada, banklar qarzlarni qaytarish bilan bog‘liq xavflarni kamaytiradi.

Blockchain texnologiyasi ham kreditlash jarayonlarini xavfsizroq va shaffofroq qiladi. Ushbu texnologiya yordamida kredit shartnomalari “aqli kontrakt” asosida amalga

oshiriladi, bu esa jarayonlarni avtomatlashtirishga va hujjatlashtirishni soddalashtirishga xizmat qiladi.

Xalqaro amaliyot kredit siyosatini takomillashtirishda qimmatli saboqlar beradi. Masalan, Skandinaviya mamlakatlari banklari o'z faoliyatlarida barqarorlikka katta e'tibor qaratib, yashil moliyalashtirish tamoyillarini joriy etgan. Ular uzoq muddatli kreditlarni ekologik toza loyihalar uchun ajratish orqali nafaqat daromad olishadi, balki ijtimoiy mas'uliyatni ham amalga oshiradilar.

AQSh banklari esa kredit xavfini boshqarishda qat'iy regulyativ standartlarni qo'llash orqali yuqori natijalarga erishmoqda. Masalan, ular har bir qarz oluvchining kredit tarixini batafsil tahlil qilishni talab qiladigan kuchli kredit monitoring tizimlarini qo'llaydi. Bu usul banklarning zararlarini sezilarli darajada kamaytiradi.

Muammolar va yechimlar

Shu bilan birga, banklar ko'pincha quyidagi muammolarga duch kelishadi:

- **Regulyativ to'siqlar:** Ba'zan davlat siyosatidagi o'zgarishlar bank faoliyatini cheklab qo'yadi.
- **Kredit infratuzilmasining zaifligi:** Ayrim mamlakatlarda mijozlarning kredit tarixi va moliyaviy imkoniyatlarini tahlil qilish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bazasi yetarli emas.
- **Likvidlik muammolari:** Ba'zi banklarda uzoq muddatli kreditlarni moliyalashtirish uchun yetarli resurslar mavjud emas.

Bu muammolarni hal qilish uchun davlat va banklar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, xalqaro moliyaviy institutlar bilan integratsiyani oshirish va kredit infratuzilmasini mustahkamlash zarur.

Kredit siyosatini shakllantirish va amalga oshirish – bu doimiy takomillashtirishni talab qiladigan jarayon. Banklar mijoz ehtiyojlarini qondirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash yo'lida innovatsion yondashuvlarni qo'llashi kerak. Raqamli texnologiyalar, xavf-xatarlarni boshqarish tizimlari va xorijiy tajribadan foydalanish orqali banklar o'z faoliyatini nafaqat yanada samarali qiladi, balki jamiyatdagi o'z o'rnini mustahkamlaydi.

Kelajakda barqaror va raqamli kreditlash tizimlarini rivojlantirish har bir bankning strategik maqsadiga aylanishi kerak. Bu nafaqat banklarning muvaffaqiyatini oshiradi, balki butun iqtisodiyotning rivojlanishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Tijorat banklarida kredit siyosatini shakllantirish va amalga oshirish mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur siyosat banklarning moliyaviy barqarorligi, resurslarning samarali taqsimlanishi va

mijozlarning kreditga bo‘lgan ehtiyojini qondirish orqali iqtisodiyotni rag‘batlantirish imkonini beradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kredit siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun banklar quyidagi tamoyillarga amal qilishi lozim:

1. **Risklarni boshqarish:** Kredit xavfini to‘g‘ri baholash va boshqarish bank faoliyatining asosiy shartidir.
2. **Innovatsiyalarni joriy etish:** Raqamli texnologiyalar, sun‘iy intellekt va blockchain asosidagi yechimlar kreditlash jarayonlarini samarador va shaffof qiladi.
3. **Mijozga yo‘naltirilgan yondashuv:** Banklar mijozlarning ehtiyojlarini chuqur o‘rganib, ularni qoniqtirish uchun moslashuvchan strategiyalar ishlab chiqishi zarur.
4. **Xalqaro tajribadan foydalanish:** Xorijiy amaliyotdagi ilg‘or yondashuvlar, masalan, yashil moliyalashtirish va kredit portfelini diversifikatsiya qilish, banklar samaradorligini oshiradi.

Shu bilan birga, kredit siyosatini amalga oshirishda yuzaga keladigan regulyativ to‘siqlar, kredit infratuzilmasining zaifligi va likvidlik muammolari kabi omillarni hal qilish uchun davlat va banklar o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish, shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar bilan aloqalarni kengaytirish talab etiladi.

Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, tijorat banklari nafaqat moliyaviy resurslardan samarali foydalanadi, balki iqtisodiyotni yanada barqaror va raqamli rivojlantirishga o‘z hissasini qo‘shadi. Bu esa bank faoliyatining raqobatbardoshligini oshirish va uzoq muddatli muvaffaqiyatni ta‘minlashning asosiy omili bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki qonun hujjatlari va me‘yoriy hujjatlari to‘plami. Toshkent: Markaziy bank nashriyoti, 2024.
2. Abdurahmonov, Q. K. **Bank kredit siyosatini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari.** Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2023.
3. Smith, P., & Green, J. **Bank Risk Management and Credit Policies.** London: Financial Times Publishing, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Bank tizimini rivojlantirish va moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. Qonun hujjatlari to‘plami, 2022.
5. Basel Committee on Banking Supervision. **Basel III: International Framework for Liquidity Risk Measurement, Standards, and Monitoring.** Basel: Bank for International Settlements, 2022.
6. Karimov, A. R. **Tijorat banklarida kredit portfelini diversifikatsiya qilishning iqtisodiy samarasi.** Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2022.

7. World Bank Group. **Innovations in Credit Risk Management**. Washington, D.C.: World Bank Publications, 2023.
8. Sharipov, N. A. **O‘zbekiston bank tizimida raqamlashtirish va uning rivojlanish istiqbollari**. Iqtisodiyot va moliya jurnali, №4, 2024.
9. European Banking Authority (EBA). **Guidelines on Credit Risk Management Practices and Accounting for Expected Credit Losses**. Brussels: EBA Publications, 2021.
10. Xolmatov, B. I. **Tijorat banklarida kreditlashni takomillashtirish yo‘llari**. Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsiyalar markazi, 2023.
11. International Monetary Fund (IMF). **Financial Sector Assessment Handbook**. Washington, D.C.: IMF Publications, 2022.
12. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. **Moliyaviy xizmatlar ko‘rsatkichlari to‘plami**, 2024.
13. Jenkins, M. **Digital Banking Transformation: Innovations and Strategies**. New York: McGraw-Hill, 2022.
14. Azizov, R. M. **Kredit siyosatini shakllantirishda xorijiy tajriba va milliy amaliyot**. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023.
15. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). **Banking for Sustainable Development**. Geneva: UNCTAD, 2021.